

TA'LIMDA INNOVATSION YONDASHUV VA ZAMONAVIY O'QITISHDA TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH TENDENTSIYALARI

V.Boboyev
QDU

Annotatsiya: Maqolada ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlarning qo'llanishi, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish samaradorligini oshirish omillari hamda ularning amaliy ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, innovatsion ta'lim tendensiyalarining o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'limdagi o'rni tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: innovatsion yondashuv, zamonaviy ta'lim, ta'lim samaradorligi, pedagogik texnologiya, kompetensiya

INNOVATIVE APPROACHES IN EDUCATION AND TRENDS IN INCREASING EDUCATIONAL EFFICIENCY IN MODERN EDUCATION

V.Boboyev
KSU

Abstract: The article examines the application of innovative approaches in the educational process, the factors that increase teaching effectiveness based on modern pedagogical technologies, and their practical significance. It also analyzes the role of innovative educational trends in learner-centered teaching.

Keywords: innovative approach, modern education, teaching effectiveness, pedagogical technology, competence

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quv jarayoniga innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish ta'lim sifatini oshirishning eng muhim omiliga aylanib bormoqda. Raqamli transformatsiya jarayonlari, axborot texnologiyalarining keng qo'llanilishi va pedagogik jarayonning shaxsiga yo'naltirilgan paradigmasiga o'tish ta'lim mazmunini yangilashni taqozo etmoqda. Shu jihatdan, ta'limda innovatsion yondashuvlarning o'rni va ahamiyatini ilmiy asosda tahlil qilish, zamonaviy o'qitishda samaradorlikni oshirish tendensiyalarini aniqlash dolzarb masala hisoblanadi.

Hozirgi davrda ta'lim jarayonida interfaol metodlar, AKT vositalari, masofaviy va gibrid ta'lim modellari, pedagogik innovatsiyalar va kompetensiyaviy yondashuvning keng joriy etilayotgan bo'lsa-da, ularning samaradorligini ta'minlovchi mexanizmlarni aniqlash, o'quvchi faoliyatini faollashtirishga qaratilgan

metodlarni takomillashtirish borasida bir qator muammolar mavjud. Xususan, innovatsion texnologiyalarning amaliyotga to'liq integratsiya qilinmasligi, o'qituvchilarning innovatsion kompetensiyasi yetarli darajada shakllanmaganligi hamda ta'lim jarayonining an'anaviy metodlardan to'liq voz kecha olmagan muammoning asosiy jihatlaridan biridir.

Ta'limda innovatsion yondashuvning nazariy asoslari. Ta'lim jarayonida innovatsion yondashuv - bu o'quv jarayonini zamonaviy metodlar, texnologiyalar va pedagogik yangiliklar asosida tashkil etish orqali ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan tizimli faoliyatdir. Innovatsion ta'lim konsepsiyasi o'quvchini tayyor bilimlarni qabul qiluvchi obyekt emas, balki bilimni mustaqil izlovchi, tahlil qiluvchi va amaliyotga tatbiq qiluvchi faol subyekt sifatida qaraydi. Ushbu yondashuvning nazariy asoslari J. Dyuning tajribaviy ta'lim, J. Piagetning kognitiv rivojlanish, shuningdek, L.S. Vigotskiyning ijtimoiy madaniyat nazariyasiga tayangan holda shakllangan¹. Innovatsion yondashuv - bu ta'lim jarayonida yangicha usullar, texnologiyalar va pedagogik modellardan foydalanish orqali o'quvchining faolligini oshirish, uning bilim, ko'nikma va ijodkorligini rivojlantirishga qaratilgan tizimli yondashuvdir.

Innovatsion ta'lim an'anaviy usullarning cheklanganliklarini bartaraf etadi va o'quvchiga mustaqil fikrlash, axborotni tahlil qilish, muammolarni hal etish qobiliyatini shakllantiradi.

Pedagogik innovatsiyalar tushunchasi ilmiy adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi. V.P.Bespalko (Vladimir Petrovich Bespalko - Ta'lim texnologiyalari nazariyasining asoschilardan biri, Rossiyalik pedagog, professor), Yu.K.Babanskiy (Yuriy Konstantinovich Babanskiy - Didaktika va ta'lim jarayonini optimallashtirish bo'yicha yetakchi rus olimi), V.I. Zagvyazinskiy (Vladimir Ivanovich Zagvyazinskiy - Pedagogik metodologiya, ta'lim nazariyasi va innovatsion yondashuvlar bo'yicha mashhur olim) kabi olimlarning tadqiqotlarida innovatsion texnologiyalar ta'lim mazmunini yangilashga, o'quv jarayonini optimallashtirishga va samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi metodlar sifatida ko'rsatilgan². Bespalko innovatsion texnologiyalarni pedagogik tizimni takomillashtiruvchi metodik va texnologik elementlar majmui sifatida talqin qiladi, Babanskiy esa ularni o'quvchi faoliyatini faollashtiruvchi organizatsion shakllar sifatida tavsiflaydi.

Dars jarayonida elektron darsliklar, interaktiv doskalar, onlayn platformalar (Google Classroom, Moodle, Coursera) va videodarslardan foydalanish san'at ta'limida ham o'quv jarayonini yanada qiziqarli, ko'rgazmali va samarali qiladi. Masalan, musiqa o'qitishda elektron darsliklar orqali nota yozuvi, ritm namunalarini

¹ Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan; Piaget, J. (1970). *Psychology and Pedagogy*. New York; Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society*. Harvard University Press.

² Bespalko, V.P. (1989). *Pedagogicheskie texnologii v uchebnom protsesse*. Moskva; Babanskiy, Yu.K. (1982). *Pedagogika*. Moskva.

audio ko‘rinishida tinglash imkoniyati yaratiladi. Interaktiv doskalar yordamida musiqiy asarlarning grafik analizini, orkestr yoki cholg‘u guruhlarining tuzilishini vizual tarzda ko‘rsatish mumkin. Google Classroom yoki Moodle platformalarida o‘quvchilar ijodiy topshiriqlar - kuy yozish, musiqiy parcha ijro etish yoki san‘at asariga sharh yozish kabi mashg‘ulotlarni onlayn topshiradilar. Coursera kabi xalqaro platformalardagi “Music Theory”, “Art History”, “Sound Engineering” kabi kurslarni o‘rganish san‘at yo‘nalishidagi talabalarga dunyo miqyosidagi uslub va tajribalarni o‘zlashtirish imkonini beradi. Videodarslar orqali mashhur bastakorlar, rassomlar yoki aktyorlarning mahorat darslarini kuzatish o‘quvchilarning ijodiy dunyoqarashini kengaytiradi va amaliy ko‘nikmalarni mustahkamlaydi.

Zamonaviy ilmiy manbalarda pedagogik innovatsiyalar quyidagi asosiy turlarga ajratiladi:

- mazmuniy innovatsiyalar (o‘quv dastur va standartlar modernizatsiyasi),
- metodik innovatsiyalar (interfaol metodlar, muammoli ta‘lim, loyihaviy faoliyat),
- texnologik innovatsiyalar (AKT, multimedia, AR/VR),
- tashkiliy innovatsiyalar (modul ta‘lim, gibrid ta‘lim, kompetensiyaviy model).

Bu tasnif A.Xutorskiy, G.K. Selevko va N. Kuzmina tadqiqotlariga asoslanadi³.

Innovatsion yondashuvning muhim tarkibiy qismi - uning shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim bilan uzviy bog‘liqligidir. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim nazariyasi K. Rojers, A. Maslov va V.A.Slastyoninlar tomonidan ilmiy asoslangan bo‘lib, unda o‘quvchi ehtiyojlari, qiziqishlari va individual rivojlanish dinamikasi ta‘lim markazida turishi lozimligi alohida ta‘kidlanadi⁴. Innovatsion texnologiyalar, xususan, AKT vositalari, adaptiv o‘quv platformalari, interfaol metodlar va raqamli diagnostika vositalari o‘quvchi shaxsining rivojlanishini aniqlash va unga mos ta‘lim strategiyasini tanlash imkonini yaratadi. Innovatsion ta‘limning nazariy asoslari pedagogik jarayonni modernizatsiya qilish, o‘quvchini faol subyekt sifatida shakllantirish va ta‘lim mazmuniga zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilishni o‘z ichiga oladi. Bu yondashuv ta‘lim samaradorligining oshishiga, o‘quvchining kompetensiyalarini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy o‘qitishda ta‘lim samaradorligini oshirishning innovatsion tendensiyalari. Zamonaviy ta‘lim tizimida samaradorlikni oshirishga qaratilgan innovatsion tendensiyalar asosan raqamli pedagogika, kompetensiyaga asoslangan ta‘lim, interfaol metodlar va loyihaviy yondashuvlar orqali namoyon bo‘lmoqda. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta‘lim jarayonini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqmoqda. Xususan, ta‘lim platformalari, masofaviy ta‘lim tizimlari,

³ Selevko, G.K. (1998). *Sovremennye obrazovatelnye texnologii*. Moskva: Narodnoe obrazovanie; Khutorskiy, A.V. (2003). *Pedagogicheskaya innovatika*. Moskva.

⁴ Rogers, C. (1969). *Freedom to Learn*. Columbus: C.E. Merrill; Maslow, A. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row; Slastyonin, V.A. (2002). *Pedagogika*. Moskva.

sun'iy intellekt asosidagi adaptiv o'qitish vositalari o'quvchining individual rivojlanish trayektoriyasini aniqlash va unga mos o'quv mazmunini taklif qilish imkonini yaratadi. Bunday yondashuvlar zamonaviy pedagogik texnologiyalar nazariyasini ishlab chiqqan B.Blum, R.Gagné va D.Merilning ta'lim jarayonini bosqichma-bosqich optimallashtirish haqidagi konsepsiyasi bilan uyg'unlashadi.

Ta'lim samaradorligini oshirishda interfaol metodlarning o'rni beqiyosdir. Interfaol metodlar o'quvchini darsning faol ishtirokchisiga aylantiradi, uning fikrlash jarayonini faollashtiradi va muloqot madaniyatini shakllantiradi. Bu yondashuvlar dars jarayonida muloqot va hamkorlik asosida o'rganishni tashkil etish samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, "aqliy hujum", "klaster", "blits-so'rov", "muammoli vaziyat", "debat" kabi metodlar o'quvchini mustaqil fikrlashga undaydi.

Ta'limning yana bir muhim innovatsion tendensiyasi - bu kompetensiyaga asoslangan ta'lim modelining jadal rivojlanishidir. Kompetensiya tushunchasi nafaqat bilimlarni, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatlarini ham o'z ichiga oladi. Shu sababli, zamonaviy ta'limda o'quvchining amaliy faoliyatga tayyorligini shakllantirishga yo'naltirilgan loyihaviy ta'lim, tadqiqotga asoslangan ta'lim, STEAM yondashuvi va integrativ o'qitish modellari keng qo'llanmoqda.

O'qitish samaradorligini oshirishga ta'sir etuvchi yana bir yo'nalish - bu AR/VR (augmented reality/virtual reality) texnologiyalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishidir. Jahon ta'lim tadqiqotlarida, jumladan R.Azuma va M.Billinghurst tomonidan olib borilgan izlanishlarda AR/VR texnologiyalari o'quvchilarning bilimlarni vizual qabul qilishini, motivatsiyasini va amaliy ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirishi aniqlangan⁵.

Shuningdek, zamonaviy ta'limda gibrid o'qitish (blended learning) modeli ham muhim tendensiyalardan biri sifatida maydonga chiqdi. Bu model Masofaviy ta'lim va an'anaviy o'qitishning eng samarali elementlarini birlashtiradi. Gibrid ta'lim o'z navbatida ta'lim samaradorligini ortishining asosiy omili sifatida o'quvchining o'z o'rganish jarayonini boshqarish imkoniyati ko'rsatadi⁵. Yuqorida nomlari keltirilgan innovatsion tendensiyalar ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi zamonaviy mexanizmlarni belgilab bermoqda. Ularning to'g'ri qo'llanilishi o'quvchining intellektual faolligi, motivatsiyasi va kompetensiyalarining rivojlanishiga bevosita ta'sir etadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Har bir o'quvchi shaxs sifatida ta'lim jarayoni markazida bo'ladi. O'qituvchi uning qobiliyati va qiziqishidan kelib chiqib, individual yondashuvni ta'minlaydi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim san'at ta'limida ayniqsa muhim, chunki har bir o'quvchining ijodiy qobiliyati, badiiy didi, ritmi his

⁵ Azuma, R. (1997). *A Survey of Augmented Reality*. Presence, MIT Press; Billinghurst, M. (2015). *Virtual and Augmented Reality in Education*. Springer.

etishi, tasavvuri yoki sahnadagi o'zini tutishi boshqalarnikidan farq qiladi. Shu sababli, ta'lim jarayoni markazida o'quvchining o'zi, uning imkoniyatlari va individual rivojlanish trayektoriyasi turadi.

San'at sohasida shaxsga yo'naltirilgan ta'limda ni quyidagicha ko'rsatish mumkin:

- 1 Individual qobiliyatlarni hisobga olish
2. Ijodiy topshiriqlarning shaxsga moslashtirilishi
3. Sahnada ijro qiluvchilar bilan ishlash - O'qituvchi har bir talabaga uning tabiiy imkoniyatlariga mos ashula, mashq yoki sahna vazifasi beradi.
4. O'quvchi portfoili va rivojlanish xaritasi - San'at ta'limida o'quvchining o'z ishlari -ijro etgan kuylar, yozgan she'rlari, sahna chiqishlari - maxsus portfolio ko'rinishida yig'ib boriladi. Bu o'quvchining individual rivojlanish dinamikasini kuzatishga yordam beradi.
5. O'z fikrini badiiy ifoda etishga rag'bat berish - Musiqa yo'nalishida bir o'quvchi ritmni yaxshi his qilishi mumkin, boshqasi esa kuy yaratishga moyil bo'ladi. O'qituvchi shu farqlarni hisobga olgan holda, biriga ritmik mashqlar, boshqasiga kompozitsion topshiriqlar beradi. Natijada har bir o'quvchi o'z kuchli tomonini rivojlantiradi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchini tayyor qolip bo'yicha ishlashga emas, balki o'z nuqtayi nazarini san'at orqali ifoda qilishga o'rgatadi. San'at ta'limida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim har bir o'quvchining ijodiy shaxs sifatida shakllanishiga, o'zini ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishga va kelajakda mustaqil ijodkor sifatida o'z o'rnini topishiga xizmat qiladi.

O'quvchilarning ilmiy izlanishlar va amaliyotga yo'naltirilgan loyihalarda ishtirok etishi san'at ta'limida - ayniqsa xonandalik va cholg'u ijrochiligi yo'nalishlarida - bilimni amaliy qo'llash, kasbiy tajribani boyitish va ijodiy fikrlashni shakllantirishda juda muhim ahamiyatga ega. Xonandalik yo'nalishida o'quvchilar ovoz, nafas, sahna madaniyati kabi nazariy bilimlarni faqat o'qib emas, balki konsert, ustoz-shogird darslari, ansambl ishlari orqali amalda qo'llaydilar. Masalan, o'quvchi "Milliy qo'shiqlar interpretatsiyasi" mavzusida kichik ilmiy loyiha tayyorlab, turli mahalliy maktab vokal an'analarini taqqoslaydi. Amaliyot sifatida u shu qo'shiqlarning turli variantlarini ijro etib, tadqiqot natijalarini sahnada namoyish qiladi. Bu jarayon o'quvchiga nafaqat ilmiy fikrlashni, balki ijroning uslubiy farqlarini tushunib, amaliy ijroda qo'llashni o'rgatadi.

Cholg'u ijrochiligida ilmiy-amaliy integratsiya. Cholg'u ijrochiligi yo'nalishida o'quvchilar cholg'u temblari, ijro texnikasi, kompozitorlar uslubi kabi nazariy bilimlarni ijroi tajribasi bilan bog'lash orqali chuqur o'zlashtiradilar. Misol uchun, "Doira ijrochiligida ritmik formulalar evolyutsiyasi" yoki "Dutor kuylaridagi lad-tonal asoslar" mavzusida tadqiqot loyihasi ishlab, amalda shu kuylarni ijro qilib

ko'rsatish, kichik ansambllar tuzib, turli davr kuylarini tarixiy va uslubiy tahlil asosida ijro etish bunga misol bo'la oladi.

Amaliy konsert loyihalari. San'at yo'nalishida loyihalarning yana bir samarali turi - mavzuli konsertlar. "Sharq musiqa merosi" konserti doirasida o'quvchilar o'zlari tadqiq qilgan maqom yo'llari yoki xalq kuylarini ijro etadilar, "Zamonaviy kompozitorlar ijodi" mavzusida esa o'quvchilar zamonaviy kuylar tahlilini ilmiy ishlanma sifatida taqdim etib, konsertda ularni ijro qiladilar.

Audio-video portfoilio yaratish. Xonanda yoki cholg'uchi sifatida o'quvchi o'z ilmiy-amaliy loyihasi doirasida professional darajada audio yozuvlar, o'z ijrosining video tahlili, ijro texnikasini o'zi sharhlagan mini-reportajlar yaratadi. Bu portfoilio o'quvchining kasbiy o'sishini aniq ko'rsatadi va keyingi bosqichlarda (tanlov, oliygoh, grantlar) juda foydali bo'ladi.

Ustozlar bilan birgalikdagi ijodiy izlanish borasida esa o'quvchilar xalq kuylarining kelib chiqishini, maqom yo'llarining rivojini, zamonaviy musiqada qo'llanilayotgan yangi texnikalarni o'rganib, ilmiy xulosa chiqaradilar va ijro orqali tajribadan o'tkazadilar. Xonandalik va cholg'u ijrochiligida ilmiy-amaliy loyihalar o'quvchilarni mustaqil izlanishga, sahna tajribasini oshirishga, ijodiy va tahliliy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Natijada ular nazariy bilimni amaliyotga samarali tatbiq eta oladigan yetuk ijrochilar sifatida shakllanadi.

Zamonaviy ta'limda o'qituvchi faqat axborot beruvchi emas, balki yo'l boshchi, maslahatchi va ilhomlantiruvchi shaxs sifatida faoliyat ko'rsatadi. U zamonaviy texnologiyalardan foydalanib, ta'lim jarayonini ijodiy muhitga aylantiradi.

Ta'limda innovatsion yondashuv va zamonaviy o'qitish tendensiyalari ta'lim sifatini oshirish, o'quvchini faol ishtirokchiga aylantirish va uning ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Innovatsion texnologiyalar, interaktiv usullar va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim modellari natijasida ta'lim jarayoni samarali, qiziqarli va hayotga yaqin bo'lib boradi. Shu tariqa, ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni joriy etish - jamiyatning intellektual salohiyatini oshirish, zamonaviy fikrlaydigan va raqobatbardosh avlodni tarbiyalashning asosiy garovidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova V.M. *Pedagogikada innovatsion yondashuvlar*. - Toshkent, 2021.
2. Mirzayev A. *Zamonaviy ta'lim texnologiyalari*. - Samarqand, 2020.
3. UNESCO Education Reports, 2022-2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasini rivojlantirishga oid qaror va farmonlari.
5. Bloom, B. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives*. New York; Gagné, R. (1985). *The Conditions of Learning*. New York; Merrill, D. (2002). *First Principles of Instruction*. Educational Technology Research and Development.

6. Okon, V. (1974). *Osnovy problemnogo obucheniya*. Moskva; Markova, A.K. (1996). *Psixologiya ucheniya shkolnika*. Moskva; Amonashvili, Sh.A. (1990). *Lichnostno-gumanisticheskaya pedagogika*. Tbilisi.
7. Raven, J. (1984). *Competence in Modern Society*. Oxford; Weinert, F. (1999). *Concept of Competence*. OECD Publications; Khutorsky, A.V. (2003). *Klyuchevye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannoy paradigmy*. Moskva.
8. Azuma, R. (1997). *A Survey of Augmented Reality*. Presence, MIT Press; Billinghurst, M. (2015). *Virtual and Augmented Reality in Education*. Springer.
9. Bonk, C. & Graham, C. (2005). *Handbook of Blended Learning*. San Francisco: Pfeiffer.
10. Ne'matov, F. "Peculiarities of Formation of Performance Skills in Folk Instruments." *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION* 4.1 (2024): 30-33.
11. Boboyev, V. (2025). MICROTONAL INTONATION AND ORNAMENTATION IN THE KASHKAR RUBAB MAQOM REPERTOIRE. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 1(4), 35-44.
12. Mustafoev, S. M. (2025). THE INTERCONNECTION BETWEEN SOUNDS, MUSICAL MEMORY, AND THE SENSE OF MELODY AND HARMONY. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 1(4), 3-8.
13. Jurayev, I. (2025). Vocal pedagogy in the academy integrating Uzbek traditional practices. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(7), 30-35.
14. Yuldashev, A. (2025). Performance on Uzbekistan folk instruments: opportunities and prospects. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(7), 3-5.
15. Muminov, M. (2025). Cultivating the complete musician in the piano studio. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(7), 16-20.